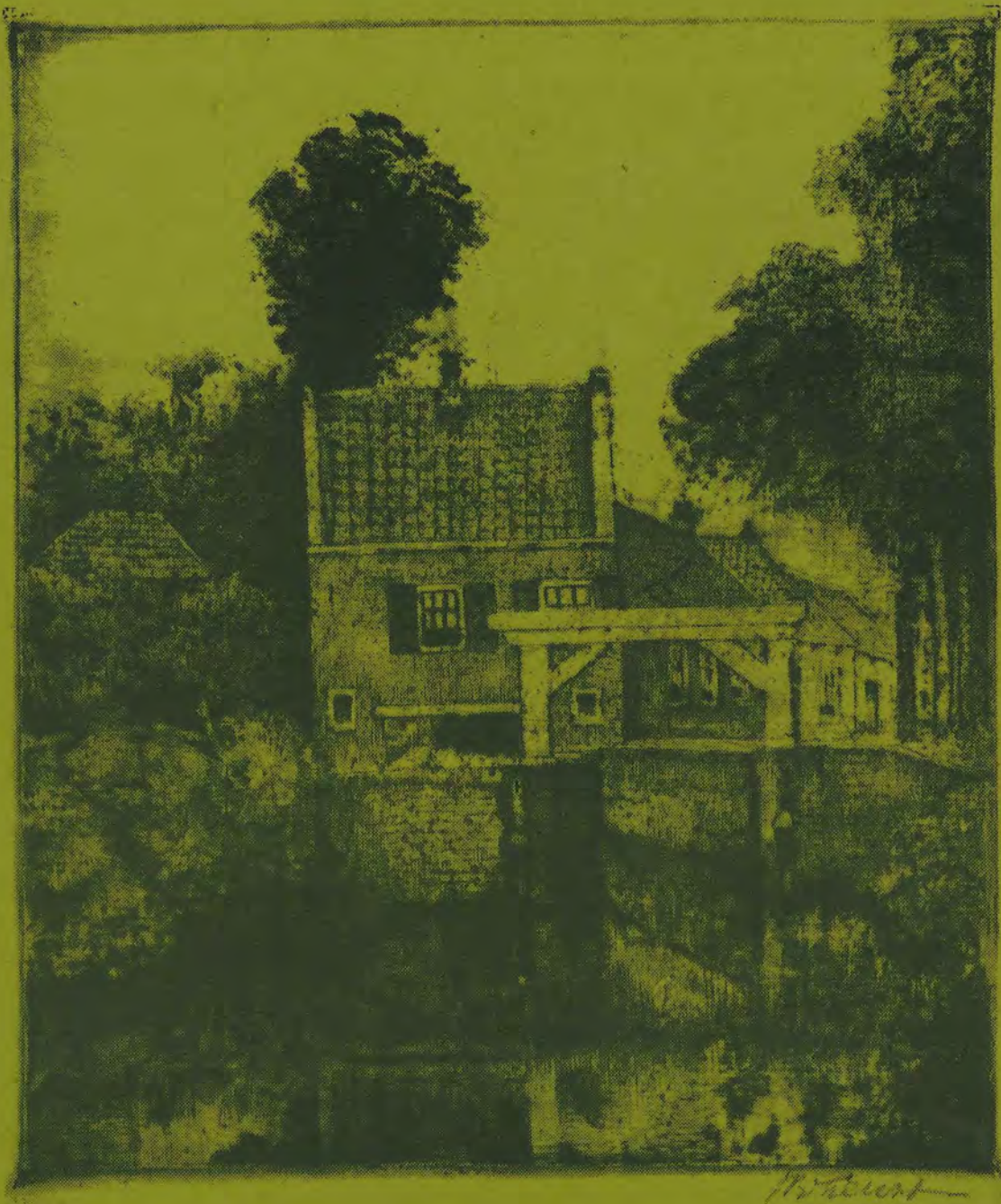

Historische Kring Maarssen

Cottage, sfeervol gelooft grenen.

Cottage van Creafort. Een zorgvuldig geselecteerde collectie gelooft grenen meubelen, ontstaan uit een combinatie van traditionele vormgeving en ambachtelijk vakmanschap. Meubelen, grotendeels vervaardigd uit massief grenenhout. De afwerking in een specifieke loogkleur doet denken aan de warme tinten van het aloude antiek gelooft grenen.

de Graaff

MEUBELN - DIEPENDAALSEDIJK 12-14 MAARSSSEN TEL. 03465-67813

RADIO

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1
Maarssen - Telefoon: 03465 - 62081

SLAGERIJ

Dorresteyn

Voor fijnproevers

Sinds 1882

Nassastraat 4 - Tel. 61219

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: J.H. Sagel, voorzitter, Mevr. I.G.M. van Veggel-Teijink, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 03465-67028, Mevr. G.M. Willekes-van Putten, penningmeester, giro 2907376, H. Blaauw, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, B. de Ruiter, Mevr. S.W. Talen-Stooker, N. van Tricht en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84)

Redactie: Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, Drs. W. Smits en J.H. Witte.

Redactieadres: Emmaweg 17, 3603 AK Maarssen, tel.: 03465-71575.

Ledenadministratie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3607 TB Maarssen, tel.: 03465-62425.

Verkoop losse nummers: B. de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 03465-63599.

15e Jaargang no. 4, februari 1989

Verschijnt 4 x per jaar

KRINGNIEUWS

1. Algemene ledenvergadering 23 februari 1989

Zoals u in dit periodiek kunt lezen, wordt op 23 februari a.s., in de Open Hof, onze jaarlijkse algemene ledenavond gehouden. Na afloop van deze vergadering, rond 20.45 uur, zal een korte pauze gehouden worden en rond 21.00 uur hopen we u te laten genieten van enige recente aanwinsten uit de dia-collectie van de Kring, o.a. dia's over de bouw van de Op Buurenbrug bij de ACF en dia's gemaakt van glas- plaatnegatieven, afkomstig uit het magazijn van de LTF. De dia's zullen voornamelijk gaan over Maarssen na 1945. U bent van harte welkom op 23 februari in de Open Hof, Kerkweg 20 te Maarssen. Aanvang jaarvergadering: 20.00 uur; aanvang diapresentatie ± 21.00 uur.

2. Bibliotheek

Zoals u op de agenda van de Jaarvergadering kunt zien, zal er over onze bibliotheek gesproken worden. Het streven is om de bibliotheek eind februari 'uitleen-klaar' te hebben. Meer informatie hierover zal tijdens de jaarvergadering gegeven worden.

Mocht u in het bezit zijn van boeken over de geschiedenis van Maarssen en/of haar omgeving en u wilt ze kwijt, vergeet onze bibliotheek dan niet, wij houden ons van harte aanbevolen.

3. Werkgroep Tweede Wereldoorlog

In oktober 1988 hield de heer J.M. van Alphen een lezing over de Tweede Wereldoorlog. De enorme opkomst maakte duidelijk hoe groot de belangstelling is voor dit onderwerp. Dit wetende en daarnaast beseffende dat de generatie die de oorlog bewust heeft meegemaakt niet het eeuwige leven heeft, acht het bestuur van de Kring het van groot belang, dat er over deze periode in de Maarssense geschiedenis zoveel mogelijk feiten worden vastgelegd. Het ligt in de bedoeling om een werkgroep in te stellen, die zich hiermee zal gaan bezighouden. Dit voornemen zal aan de leden worden voorgelegd tijdens de jaarvergadering. Mocht u belangstelling hebben om deel te nemen aan de werkgroep Tweede Wereldoorlog, want uw medewerking is natuurlijk erg belangrijk, dan kunt u zich opgeven bij de heer N. van Tricht, Breedstraat 5, 3603 BB te Maarssen (tel.: 03465-65077).

4. Banden MOS - 'Koffie met een Babbelaar'

De Historische Kring Maarssen heeft onlangs een bijzonder cadeau gekregen van de MOS voor het KRING-archief. Misschien kent u het programma 'Koffie met een Babbelaar' wel van

de MOS (iedere tweede dinsdag van de maand van 19.00 - 20.00 uur), waarin Maarssenaren aan het woord komen, die een interessant lokaal verhaal te vertellen hebben. Toen de MOS één jaar bestond, is van een aantal interviews uit dit programma een compilatie gemaakt voor onze Kring. Een uniek stukje geschiedenis! Hartelijk dank MOS.

5. Oproep

Het 4/5 mei comité van Maarssen/Tienhoven, dat ieder jaar de herdenking organiseert van de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog, is van plan een boekwerkje uit te geven over Maarssen in de Tweede Wereldoorlog. Drs. W. Smits is voor dit doel materiaal aan het verzamelen. Mochten inwoners of ex- inwoners van Maarssen e.o. materiaal of gegevens hebben over deze periode, die bruikbaar zijn voor deze publicatie, dan worden zij verzocht contact op te nemen met de heer W. Smits, via het redactie-adres.

6. Paleografie

Graag willen wij u, misschien ten overvloede, attent maken op de kennis en vaardigheden van de werkgroep paleografie. Deze werkgroep houdt zich, o.l.v. mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, bezig met het ontcijferen en transcriberen van oude archiefstukken. Hebt u vragen over het ontcijferen en/of transcriberen van stukken waar u zelf mee bezig bent, dan is de werkgroep gaarne bereid u daarmee te helpen.

7. Ledenavond 11 april 1989 - excursie 19 mei 1989

Op dinsdag 11 april a.s. zal het Joods Historisch Museum, in de persoon van mevr. Petra Katzenstein, een lezing voor u verzorgen.

Zoals u weet, hebben de Portugese Joden in de geschiedenis van Maarssen, met name in de 18e eeuw, een niet onbelangrijke rol gespeeld. Zij konden in die tijd, hier in Maarssen zij het niet geheel zonder hindernissen, hun geloof uitoefenen en hun oude gebruiken in ere houden.

Het Joods Historisch Museum is in het bezit van uniek materiaal met betrekking tot die oude gebruiken en de Joodse feestdagen. Mevr. Katzenstein zal over dit onderwerp veel vertellen en ook laten zien aan de hand van dia's. Het belooft een interessante avond te worden. Het ligt in de bedoeling om in aansluiting op deze lezing een excursie te organiseren naar dit museum en de Portugese Joodse synagoge in Amsterdam. Datum: vrijdag 19 mei ('s zaterdags is de synagoge niet open voor bezoekers i.v.m. de sabbathviering). Op de avond van de lezing, dus op 11 april, kunt u zich hiervoor opgeven. Nadere informatie volgt nog.

De avond zal gehouden worden in de conversatiezaal van het bejaardencentrum Merenhoef, Merenhoef 1 te Maarssen. Aanvang zoals altijd om 20.00 uur.

I. van Veggel-Teijink, secretaris

VAN DE REDAKTIE

1. Inlevering kopij

De kopij voor het volgende periodiek kunt u inleveren vóór 1 april a.s.

2. Gemeente-archief van Maarssen gesloten

Het gemeente-archief van Maarssen is wegens renovatie gesloten in de periode van 16 januari t/m 10 maart.

Voor telefonische inlichtingen: de heer R.H.C. van Maanen, tel.: 94215.

CONVOCATIE

Op **donderdag 23 februari 1989** houdt de Historische Kring Maarssen haar jaarlijkse algemene ledenvergadering. Het bestuur nodigt hierbij dan ook alle leden uit om deze vergadering bij te wonen. De bijeenkomst zal gehouden worden in de grote zaal van de Open Hof, Kerkweg 20 te Maarssen. **Aanvang: 20.00 uur.**

Agenda

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Notulen vergadering d.d. 25 februari 1988
4. Jaarverslag secretaris
5. Financieel verslag 1988 en begroting 1989
6. Verslag kascommissie
7. Vaststelling contributie 1989
8. Verkiezing kascommissie
9. Bestuurscommissie

Volgens rooster treden de bestuursleden J.H. Sagel, N. van Tricht en A. de Zwart af. Zij hebben zich bereid verklaard een herbenoeming te willen aanvaarden. Namen van eventuele tegenkandidaten kunt u tot de aanvang van de vergadering bij het bestuur bekend maken.

10. Bibliotheek
11. Werkgroep Tweede Wereldoorlog
12. Rondvraag en sluiting.

Alle vergaderstukken zullen ruim voor het begin van de vergadering ter inzage liggen of kunnen schriftelijk worden aangevraagd bij het secretariaat van de Historische Kring Maarssen, Postbus 90, 3600 AB Maarssen.

Na de pauze, om ± 21.00 uur zal er een diapresentatie gehouden worden, samengesteld uit ons eigen dia-archief. Het bestuur wil u graag eens iets laten zien van de nieuwe aanwinsten uit dit archief.

I. van Veggel-Teijink, secretaris

HET GERECHT TIENHOVEN

Het ontstaan van de verschillende gerechten in de Stichtse venen ten oosten van de Vecht houdt ten nauwste verband met de uitgifte van woeste gronden door de bisschop van Utrecht, met het doel de wildernis productief te maken. De gerechtelijke indeling moet zich in hoofdzaak in de 12de eeuw hebben voltrokken. In de 13e eeuw is er voor het eerst sprake van het gerecht Tienhoven als Herman van Maarssen tien hoeven (desim mansi) van zijn veen, dat al gedeeltelijk in cultuur was gebracht, in 1243 met gerecht, tijns en tienden verkoopt aan het kapittel van St. Pieter te Utrecht. (1)

Het kapittel verkocht in 1621 de ambachtsheerlijkheid Tienhoven aan Adriaan Ploos van Amstel. Agnes van Bijler, weduwe van Adriaan Ploos van Amstel, kocht in 1653 het huis Gunterstein te Breukelen. In 1659 droeg Agnes van Bijler Gunterstein over op haar zoon Jhr. Engelbert Ploos van Amstel, Heer van Tienhoven. Gunterstein en Tienhoven zijn sedert die tijd in één hand. (2) Magdalena Poulle kocht in 1680 Gunterstein en de ambachtsheerlijkheid Tienhoven uit de boedel van Engelbert Ploos van Amstel. (2)

Magdalena Poulle bepaalde in haar testament dat Gunterstein en alles wat daar toebehoort onder andere ook de ambachtsheerlijkheid Tienhoven 'nu en ten eeuwigden dage sal moeten zijn en blijven als een stamhuys aan 't geslagt... sonder dat iets van alle het selve oyt of oyt ter contrarie sal mogen versterven noghte sal ook niemant vermogen daarvan te vercopen.' (2)

Door vererving kwam het Huis en de ambachtsheerlijkheid via de families van Collen (1712), Willink van Collen (1853) in de familie Quarles van Ufford (1935). (2) De ambachtsheer had het wereldlijk gezag in handen tot 1795. Hij benoemde de leden

van het gerecht, bestaande uit een schout en vijf schepenen. Verder was er een secretaris en een gerechtsbode. De schout was tevens gadermeester en in die hoedanigheid belast met de inning van de belastingen. De vergaderingen van schout en schepenen werden gehouden in de herberg midden in het dorp, die bekend stond als het Rechtshuis. Het gerecht had allereerst een rechtelijke functie met betrekking tot civiele en kleine criminele zaken.

Voorts speelde het een belangrijke rol in de vrijwillige rechtspraak en tenslotte had het een bestuurstaak, die na de middeleeuwen steeds verder aan gewicht won.

In 1811 verloor de toen ingestelde gemeente de rechterlijke taak en functioneerde vanaf dat moment nog als bestuursorgaan. (1)

A. Hogenhout-Hofman

Noten:

1. Overgenomen uit de inleiding bij de 'Inventaris archief van de Gemeente Tienhoven. R.A.U.
2. 'Gunterstein, een ridderhofstad aan de Vecht', door L.A. Quarles van Ufford, pag. 16, 17, 19, 22, 78 en 79.

Uit het Resolutieboek van het Gerecht Tienhoven

In het archief van de gemeente Tienhoven bevinden zich twee resolutieboeken van het gerecht Tienhoven. Het eerste boek beslaat de periode van 1703 tot 1787 (1), en het tweede boek de periode 1788 tot 1804. (2)

De boeken zijn gerestaureerd, zodat ze goed hanteerbaar zijn. De paleo-werkgroep is bezig het gedeelte dat nog in oud schrift is geschreven, te transcriberen. Nu al publiceren we enige zaken die voor het gerecht gebracht werden, uit de latere periode, die goed leesbaar waren.

OVER EEN LOTING (1)

De 18de augustus 1785 was het gerecht volledig bijeen. Voor het gerecht stonden Eldert Oldermans als eiser en Anthonie Clarenbeek als gedaagde.

Eldert Oldermans vertelde het gerecht dat hij samen met Anthonie Clarenbeek twee

turfwallen bezat, 'gelegen in het Buytenweg in het blok no. 19', waarvan de ene, namelijk de Noorderwal, in vier verschillende percelen was afgemeten. Het eerste perceel was groot 27 roeden en 1 voet, het tweede perceel 26 roeden en 13 voet (3), het derde perceel 21 roeden en het vierde perceel ook 21 roeden.

Als het eerste en vierde perceel evenals het tweede en derde samen gevoegd werden, zou de verdeling van de wal turf zo zijn, dat het Oldermans onverschillig liet welke twee percelen hem ten deel zouden vallen. Hij zou zelfs de vrije keus aan de gedaagde willen overlaten. Hij had aan Anthonie Clarenbeek meermalen vriendelijk verzocht tot die verdeling te komen 'edoch vrugtelooz'.

Daar hij 'buyten merkelijke schade de meergemelde turf met de gedaagde niet langer in het gemeen konde houden' verzocht hij, dat de gedaagde door Schout en Gerechte zou worden veroordeeld de turf, zoals hij voorstelde, te verdelen. Hierna werd Anthonie Clarenbeek over de zaak gehoord. Deze verklaarde dat hij de turf, zoals voorgesteld, wel wilde verdelen, maar alleen bij loting en ten overstaan van Schout en Gerechte. Waarop de partijen werden gelast buiten te gaan staan. Vervolgens schreef de secretaris twee briefjes. Op één stond geschreven: het eerste en vierde perceel, op het andere: het tweede en derde perceel. Waarna de partijen weer werden binnen geroepen.

Hen werd aangezegd dat, ingevolge hun overeenkomst, aan ieder die percelen ten deel zouden vallen 'welke in het besloten briefje, dat zij stonden te trekken, geschreven stond.'

Daarop had Eldert Oldermans als eiser het eerst getrokken. Na in presentatie van Schout en Schepenen zijn briefje geopend te hebben 'wierd bevonden, dat hem ten deel was gevallen het eerste en vierde personeel.' Waarna gedaagde 'wederom zeide niet te willen loten.' En alhoewel Schout en gerechte hem het overige briefje door de gerechtsbode lieten aanbieden 'ten eijnde hij konde weten welke percelen hem ten deele gevallen waren, zoo weigerde hij het briefje aan te nemen met bijvoeging dat hij tegen de loting protesteerde.'

'Aldus gepasseerd in den gerechthuyse te Tienhoven.'

Ondertekend door de Schout en vijf schepenen. Hoe het verder met de verdeling van de turfwal is gegaan vermeldt het resolutieboek niet.

EEN WONDER GEWROCHT IN DE NATUUR (2)

Op verzoek van Jacob Verhoef kwam het gerecht, bestaande uit de Schout Barthold Sandtman en de schepenen Cornelis Slagt, Teunis Grotendorst en Adriaan Manten op dinsdag 2 februari 1790 in een extra vergadering bijeen.

Jacob Verhoef had meegebracht een dood kalf, 'hebbende twee hoofden, vier ooren agt pooten en eene staart.' Jacob vertelde dat hij het kalf had gekocht om het 'als zijnde een wonder gewrocht in de natuur', voor geld te laten zien om daar zijn voordeel mee te doen. Jacob had wel begrepen dat het dode kalf snel zou 'verrotten en bederven', daarom had hij zich vervoegd bij de chirurgijn Jacobus van de Water te Tienhoven en hem gevraagd of hij in staat was het kalf voor 'verderven' te bewaren. De chirurgijn had daarop geantwoord wel in staat te zijn het kalf te balsemen, zodat het niet zou verrotten. Voor het balsemen waren zij een prijs overeengekomen van drie gulden. De chirurgijn stond er voor in, dat als het kalf gebalsemd was, het niet 'konde verrotten nog bederven'.

Nadat de chirurgijn het kalf had gebalsemd, had hij Jacob bevolen het bij de bakker onder de oven te brengen om het te laten opdrogen. Het had er nog niet lang gestaan of het begon zeer benauwd te ruiken. Waarop Jacob Verhoef aan Schout en Gerechte verzocht het kalf te 'examineren' om te oordelen of het 'niet reeds verrot en bedorven was en wel langer konde bewaard blijven'.

'Waarop Schout en Gerechte het meergemelde kalf nauwkeurig geëxamineert en bezigtigd hebbende kwamen te bevinden dat het zelve reeds aan het verrotten was en in overweging genomen hebbende dat de grote stank daarvan uytgaande wellicht schadelijke gevolgen zoude kunnen hebben is geresolveert Jacob Verhoef aan te zeggen het zoo meergemelde kalf zonder enig tijdverzuym drie voeten diep onder de aarde te begraven.' Jacob kreeg een copie van deze resolutie 'tot zijn narigting' (ter waarschuwing).

GEWOGEN EN TE LICHT BEVONDEN

(2)

Schout en Gerechte van Tienhoven kwamen maandag 18 juni 1804 in een extra vergadering bijeen op verzoek van twee Bovenlanders (4), Bernhard Hendrik Willemeijer en Hendrik Schramijer, die bij Adriaan Mantén turfarbeid verrichtten.

In het gerecht waren: Jan Breij 'representerde den Schout' Cornelis Boezel, Adriaan Mantén, Willem Pijl en Jan Slagt als schepenen en L. Bosch secretaris. Nadat de vergadering was geopend, verschenen voor het gerecht Bernhard Hendrik Willemeijer en Hendrik Schramijer, 'bij zich hebbende en ter tafel brengende' drie zes ponds tarwebroden, die volgens het daarop staande merk, gebakken waren bij Jan Zeegerszoon Bakker, broodbakker te Tienhoven.

De twee mannen vertelden het gerecht dat zij het hele voorjaar 'gedurende den tijd dat zijlieden alhier hebben gearbeyd', hun brood hadden gekocht bij Jan Mantén, een broodslijter van Jan Zeegerszoon Bakker.

Zij hadden hun brood van tijd tot tijd elders laten wegen en de meeste keren bevonden dat het brood 'dan eens meer, dan eens minder (van vier tot acht loot) (5) te licht was gebakken'. Zij hadden zaterdag de 16de juni 's avonds laat ieder weer een zesponds tarwebrood gekocht bij Jan Mantén en hem verzocht de twee broden te wegen waar zij bij waren.

'Hetwelk geschied zijnde, kwam te blijken, dat het eene zes en het ander zeven loot, volgens opgaaf van Jan Mantén, te licht was.'

Zij hadden zich direct met die twee te lichte broden naar het huis van Jan Zeegerszoon Bakker begeven, hij was immers de bakker en verkoper van het brood, en hem gezegd dat zij zijn brood het hele voorjaar, van tijd tot tijd hadden laten wegen en dat zij telkens hadden bevonden, dat hij hun 'merckelijk heeft tekort gedaan.' Dat deze twee broden, volgens opgaaf van Jan Mantén, 6 en 7 loot te licht waren.

Ze hadden hem gevraagd 'om van de waarheid overtuigd te zijn', de broden op zijn eigen schaal te wegen. Ze hadden Bakker

verweten dat hij met 'zijn slechte en bedriegelijke handelwijze hun in dit voorjaar merckelijk heeft tekort gedaan'. Dat zij daarom vergoeding van schade eisten en gezegd dat zij hem bij weigering, in rechte zouden vervolgen.

Bakker had daarop aangeboden die twee broden aan de Bovenlanders te schenken, als zij op hun beurt 'deze zaak zouden secreteren'.

'Dat hun de begeerlijkheid (welke alle mensen eigen is)' voor een oogenblik had bekoord en zij daarop van de bakker 'van dat oogenblik af tot zolang zij gedurende deze zomer in Tienhoven zouden arbeiden, vrij brood voor hun en hunne kleynmakers te samen voor vier personen' hadden geëist onder belofte dat zij, als hij daarmee instemde, zijn slechte en bedriegelijke handelwijze zouden verzwijgen.

Bakker, hoezeer ook met deze zaak verlegen, had met die eis niet ingestemd. De Bovenlanders hadden toen bedacht dat niet alleen zij, maar ook 'veele arme mensen, welke dikwijls brood ontberen en met vrouw en kinderen daarom zugten moeten', net als zij waren tekort gedaan. Dat zij door nu te zwijgen aan de bakker gelegenheid zouden geven met zijn onrechtvaardige handelingen door te gaan 'tot groote schade bijzonder voor dien arme lieden.' Daarom hadden zij zich verplicht gevoeld deze zaak ter kennis te brengen van het gerecht. Temeer daar zij ook waren geïnformeerd dat Anthonie Klarenbeek (een arme daggelder) diezelfde zaterdagavond een soortgelijk brood had gekocht, dat volgens het zeggen van zijn huisvrouw, wel twaalf lood te licht was. Zij waren daarom al op zondagavond naar de president-schepenen Jan Brey gegaan met het verzoek het gerecht extra 'te doen laden' zodat zij deze zaak behoorlijk ter kennis van het gerecht konden brengen.

Dat zij bij deze gelegenheid alle drie de broden 'ter tafel brachten' zodat het gerecht ze zou kunnen wegen om van de waarheid van hun aangifte overtuigd en verzekerd te zijn. Voorts verzochten zij voor zichzelf, maar ook voor Anthonie Klarenbeek, dat het gerecht, conform de ordonnantie, recht en uitspraak zou doen en eisten vergoeding van

de geleden schade. Aan de Bovenlanders werd gevraagd of zij Jan Zeegerszoon Bakker ook voor het gerecht hadden gedaagd. Zij antwoorden hierop: 'Dat zij, als van de rechten en gebruykelikheden dien aangaande onkundig zijnde, zulks niet hebben gedaan, verzoekende indien zulks nodig waare, hetzelfde terstond zouden doen.'

Aan de gerechtsbode werd gelast Jan Bakker te bevelen ter vergadering te komen om over de aanklacht, die tegen hem was ingebracht, te worden gehoord. Dagvaarding à la minute! De Bovenlanders werden gelast 'buyten' te gaan staan totdat Jan Bakker gehoord zou zijn.

De schepenen hadden daarna de broden zeer nauwkeurig gewogen en bevonden dat twee broden acht lood en het derde brood acht en een half lood te licht waren.

Aan Jan Zeegerszoon Bakker werd, toen hij in de gerechtskamer kwam, kennis gegeven van de aanklacht. Hem werd gevraagd: 'of hij die daar ter tafel liggende broden erkende voor de zijne of door hem gebakken en verkogt te zijn, waarop hij, na het merk besigtigd te hebben, heeft geantwoord: ja.' Hem werd gezegd dat deze broden door de schepenen zeer nauwkeurig waren gewogen en te licht bevonden, zoals boven is gezegd, hem werd gevraagd of de broden in zijn tegenwoordigheid zouden herwogen moeten worden. Waarop de bakker antwoordde: 'Zulks niet te begeren en wel te geloven, dat dezelve door die van de gerecht goed gewogen en zooveel te licht zouden zijn als aan hem was opgegeven.'

Hij verdedigde zich door te zeggen dat die broden vrijdag al waren gebakken en dat het heden maandag was en de broden dus al drie dagen oud, dat hij, 'als dat begeerd werd onder solemnelen eede' (zeer plechtig) wilde verklaren nimmer brood opzettelijk te licht gebakken te hebben, maar dat, bij toeval, dat licht kon gebeuren. Ook dat een zesponds brood, gelijk deze, gaar gebakken uit de oven komende, binnen de tijd van 24 uur acht lood lichter kon worden. Verder zei hij, dat hij nog pogingen had gedaan om de kwestie over dat licht brood met de aanklagers in het vriendelijke te schikken en af te maken, maar dat hun eisen geheel onredelijk waren

geweest, waarom hij ze had afgewezen.

Tot zover klonk het nog redelijk, maar zijn betoog veranderde, want hij vervolgde met tegen het gerecht te zeggen dat ze hem alleen maar konden veroordelen tot het betalen van een boete die bij de wet was bepaald. In dat geval zou hij Schout en schepenen aanklagen 'wegens pligtversuym' omdat zij niet tijdig waren 'gevigileert' het brood bij hem te wegen. Hij eiste een copie van de notulen en van de resolutie van deze extra vergadering en vertrok 'zeer onvergenoegd'. Waarna het gerecht ernstig had overlegd en in overweging had genomen 'de importante schade' die door de bedriegelijke handelwijze van Jan Zeegerszoon Bakker was toegebracht, in het bijzonder aan 'arme en behoeftige ingezetenen' en werd eenstemmig besloten Bakker te beboeten 'gelijk hij beboet wordt bij deze ingevolge het 4de articul van het Reglement voor de bakkers ten plattelande dezer provincie, gearresteerd den 17 january 1769'. Voor ieder brood aan het gerecht getoond 'de somme van twee silveren ducations (6) dus voor drie broden zes ducations, boven verbeurte van de drie broden ten behoeve van de armen van Tienhoven'.

Bakker werd tevens veroordeeld in de kosten van de extra vergadering. Hij kreeg ook de begeerde copie 'ten sijne kosten'.

Toen de gerechtszitting was afgelopen kwam de Schout/Gadermeester van het gerecht binnen. Hem werd de zaak uitvoerig verteld en de Schout verklaarde: 'Alzulks te lauderen en te ratificeren.' Het gerecht werd door de Schout geprezen en ook met de uitspraak was hij volledig eens.

'Aldus gedaan en geresolveert in het Gerechthuys voornoemd op dato als boven.'

Toch ging er naar mijn gevoel iets mis in deze zaak. De aanklagers kregen het door hen gekochte en betaalde brood niet terug, het werd verbeurd verklaard ten behoeve van de armen.

De schepenen baseerden hun vonnis op het reglement voor de bakkers ten plattelande. Aan het tot stand komen van dit reglement had het gerecht Tienhoven samen met de gerechten Oud-Maarsseveen en Breukele-veen de eerste aanzet gegeven. Deze gerechten stuurden in 1764 een request aan de

Gedeputeerde Staten van Utrecht om bakkers te verplichten hun brood volgens bepaalde eisen van zwaarte en gehalte te bakken. (7) De Schouten en Gerechten schreven aan G.S. van Utrecht dat zij hadden ondervonden dat de broodbakkers in hun gerechten de één het brood lichter bakte dan de ander. Daardoor onstonden er telkens 'dispuuten' en er waren op sommige plaatsen onder het 'gemeen niet zonder redenen veele murmureeringen en onvergenoegtheden'.

De Schout van ieder gerecht was wel bevoegd, volgens artikel 116 van de generale ordonnantie van 1686, samen met de gerechtsbode bij de bakkers het brood na te wegen, maar in het genoemde artikel werd de zwaarte van het brood niet genoemd. Omdat bij een vaststaand gewicht van het brood meningsverschillen zouden kunnen worden voorkomen, verzochten de Gerechten aan de Edel Mogenden of het hun zou behagen voor het rogge- en tarwebrood een bepaald gewicht vast te stellen. Ze stelden voor dat het roggebrood twaalf of zes pond zwaar zou zijn en het tarwebrood zes pond, 'gelijk het altijd van ouds zoo gewoon is geweest te wegen', of 'zoodanige swaarte als het U Edel Mogenden na U Edel Mogende hoge en wijze directie zullen vermogen goed te vinden'.

De Schout samen met de gerechtsbode zouden door de Edel Mogenden gerechtigd moeten worden, om zo dikwijls als zij het nodig oordeelden, het brood te mogen gaan wegen en de overtreders met zodanige boete te beboeten als 'U Edel Mogenden het zullen behagen daar op te stellen'.

Het request werd door Gedeputeerde Staten doorgestuurd naar de Kamer van Finantie met het advies in overweging te nemen 'of niet hetgeen bij supplianten wordt verzocht generaal over het platteland zou kunnen worden gemaakt'.

De Edel Mogenden schreven op advies van de Kamer van Finantie aan de gerechten Tienhoven, Oud-Maarsseveen en Breukeleveen te ordonneren, dat de bakkers in hun gerechten gehouden waren om al het brood, dat zij wilden verkopen, de volgende zwaarte en gehalte moest hebben: het roggebrood

twaalf en zes pond en het tarwebrood zes en drie pond. De Schouten werden gerechtigd om in hun gerechten, behoorlijk geassisteerd en zo vaak als zij het nodig oordeelden, het brood 'aan de huizen der bakkers te gaan visiteeren en te wegen', de overtreders mochten zij beboeten met twee zilveren ducats 'boven de verbeurte van het brood, beiden ten behoeve van de armen van het district.

Gedaan te Utrecht den 25sten Mei 1764.' De ordonnantie van 17 januari 1769 is dus, hoogstwaarschijnlijk, gekomen naar aanleiding van dit request.

Jan Zeegerszoon Bakker beriep zich op deze ordonnantie. Zijn opmerking van 'pligtsversuym' zal slaan op het mogen wegen door Schout en gerechtsbode. De schepenen sloegen mijns inziens de plank mis, toen zij het brood van de klagers verbeurd verklaarden, zij hadden het vergrijp niet ten huize van de bakker geconstateerd.

A.H. Hogenhout-Hofman

Noten:

1. R.A.U. Archief gemeente Tienhoven inv.nr. 1.
2. R.A.U. Archief gemeente Tienhoven inv.nr. 2.
3. Tot 1808 gold in Tienhoven e.o. de Rijnlandse voet. Eén voet was 1/16de roede. Bij besluit van de Koning van Holland van 18 feb. 1808 werd de lengte van de Rijnlandse voet vastgesteld op 0,3189465 m=1/12 deel van de roede door Snellius in 1621 bij zijn graadmeting gebruikt, W.C. Staring, 1871.
4. Bovenlanders = Westfalingen of Oostfriezen.
5. Eén pond=32 lood.
6. Zilveren Dukaat=munt van de Republiek, geslagen van 1659- 1808, waarde 2 1/2 gulden.
7. R.A.U. Archief gemeente Tienhoven inv.nr. 83.

Geschiedenis van de gemeente Maarssen in de crisistijd, 1925-1940 (2)

DE GEMEENTELIJKE OVERHEID, HAAR AMBTENAREN EN DE NOTABELE BURGERIJ

In dit hoofdstuk wil ik aandacht besteden aan het gemeentelijk apparaat en aan de ambtenaren die het beleid van het gemeentebestuur uitvoerden. Onvermijdelijk bij deze beschrijving is het noemen van de burgerwacht die na een periode van opletendheid rond 1918 rustend werd verklaard. De gemeentelijke overheid had de zorg voor een aantal openbare voorzieningen, zoals het onderwijs, de nutsbedrijven en de steunverlening. Ook hieraan zal ik de nodige aandacht besteden.

Het gemeentebestuur, de partijen en het stemgedrag van de Maarssense bevolking bij de verkiezingen voor gemeenteraad, provinciale staten en tweede kamer wil ik de revue laten passeren. Opvallend is de invloed van de notabele burgerij vooral als het ging om bijzondere aangelegenheden, waarbij zij het voortouw nam. Maar ook haar aanwezigheid in vele bestuursfuncties en haar deelname aan het crisiscomité in de jaren dertig.

Vele notabelen vervulden een functie decennialang, als bestuurslid of als wethouder en raadslid.

En als een gemeente invloedrijke personen als burgers heeft is het vanzelfsprekend dat de correspondentie die zij voeren ook over gewichtige zaken gaat, tenminste voor hen althans.

2.1. HET GEMEENTELIJKE APPARAAT

2.1.1. Gemeentedienaren en burgerwacht

In 1925 was het gemeentelijk apparaat klein en overzichtelijk. Op de secretarie zaten twee ambtenaren, zo af en toe versterkt met een tijdelijke kracht, die een gemeenschappelijke betrekking bekleedden in dienst van de gemeenten Maarssen en Maarsseveen. De

eerste ambtenaar ter secretarie was een vrouw, mej. Klarenberg, die op 11 januari 1927 werd benoemd en in juli 1930 eervol ontslag vroeg vanwege haar huwelijk en waarmee Maarssen, als we de burgemeester moeten geloven, uniek was in zijn personeelsbeleid.

Gemeentesecretaris was de heer H.J. Stevenhagen die nog enkele andere bestuursfuncties vervulde, waardoor de verhoudingen soms wat vertroebeld werden zoals bij de subsidie-aanvraag die hij deed als secretaris van de vereniging 'Het Groene Kruis' en waarop hij als gemeentesecretaris negatief moest antwoorden.

De gemeente had ook een architect in dienst, de heer C. van Beusekom, die zich, wellicht bij gebrek aan taken die bij zijn functie behoorden, ook met andere zaken bezig hield.

Zo klaagde hij tegen de burgemeester over Hoevers, de vuilnisophaler, over diens onvoldoende zorg voor het paard en niet tijdig afladen van de wagen. (35) De burgemeester zou deze klacht persoonlijk met Hoevers bespreken, het was trouwens een gemeentepaard dat hij voor de kar had lopen. Hoevers' eigen paard was dood gegaan en via wethouder Lenssinck, zelf ook boer, kocht de gemeente een paard voor f 400,-. Ondanks dat de Onderlinge Verzekeringsmaatschappij voor paarden en rundvee 'Almelo' te Apeldoorn liet weten dat in de crisistijd ook de waarde van het paard van f 450,- naar f 375,- werd teruggebracht, werd de waarde als arbeidskracht niet minder hoog aangeslagen, gezien de klacht over het niet tijdig afladen. De gemeente-architect bemoeide zich ook met zaken die met de begraafplaats te maken hadden. Een incident op de begraafplaats waarbij te kleine maten voor het graf waren opgegeven zodat de kist er niet in kon, was voor hem aanleiding om de plaatselijke begrafenisdienaren, A. Mook, A. Houssart, H.C. Roos en

A.J. Middelweerd, richtlijnen (36) te geven om in de toekomst dergelijke voorvallen te voorkomen.

De gemeente had drie gemeenteveldwachters en één rijksveldwachter, de heer J. Rooker, tot haar beschikking. Daarbij kwam nog de gemeenteveldwachter van Maarsseveen.

De burgemeester had alleen het bevel over de vier gemeenteveldwachters, zoals hij schrijft in een brief (37) aan W. Froger, reserve luitenant-kolonel en adjudant in buitengewone dienst van H.M. de Koningin, die de leden van de burgerwacht als gemeenteveldwachters wilde aanstellen. Gezien het bevolkingsaantal in beide gemeenten van 5238 inwoners en de aanwezigheid van vier gemeenteveldwachters, vindt de burgemeester deze wens niet te verdedigen.

Vanaf 1 april 1925 werd de burgerwacht voor 'rustend' verklaard. De gemeente behield de zorg voor vijftig geweren, het ledergoed en de munitie. Op het gemeentehuis was weinig goede bergplaats voor wapens en munitie en de inspecteur der archieven had reeds

aanmerkingen gemaakt over de aanwezigheid van kisten patronen in het archief.

In de jaren dertig blijkt de burgerwacht weer 'levend', te oordelen naar de jaarlijkse rapportage van de burgemeester aan de commissaris van de Koningin. Tot januari 1938 bestond de burgerwacht uit 69 gewapende en 13 ongewapende leden en vanaf januari 1938 uit 60 gewapende en 13 ongewapende leden.

In 1925 was de burgerwacht berekend op 100 gewapende leden hetgeen wellicht een wellicht een gevolg is van de revolutiemaand november 1918 waarover later meer.

2.1.2. Gemeentelijke voorzieningen

De gemeente had de zorg voor een aantal openbare voorzieningen. In 1925 besloot de gemeenteraad van Maarssen een vrijwillige brandweer op te richten in navolging van gemeenten elders in het land. De gemeentewet van 1852 verplichtte iedere mannelijke ingezetene van 18 tot 60 jaar om bij aanwijzing daadwerkelijk dienst te doen bij de brandbestrijding. Deze persoonlijke

dienst kon worden afgekocht door jaarlijks f 3,- in de gemeentekas te storten. Hoewel de 'vrijwillige' brandweer een zaak van de gemeente was, was er geen subsidie beschikbaar om nieuwe materialen aan te schaffen en moesten er vele bazars gehouden worden om de benodigde f 3000,- voor een nieuwe autospuit bij elkaar te krijgen. (38)

Wethouder Wolff legde op 15 oktober 1938 de eerste steen voor de nieuw te bouwen brandweergarage aan de Gaslaan, die f 10.000,- ging kosten. Het bijzondere van deze brandweergarage was de twaalf meter hoge droogtoren, waarin de natte slangen te drogen gehangen werden. Op 12 april 1939 vond de officiële opening plaats waarbij brandweercommandant De Nijs burgemeester Van Haselen verzocht om erevoorzitter te worden van het brandweercorps. Wethouder Wolff was elf dagen eerder overleden.

Een tweede openbare voorziening waarvoor de gemeente zorg had was het gasbedrijf. Op 10 oktober 1904 startte de N.V. 'Gasfabriek Maarssen' onder directie van de heer Anne Faber. Zijn zoon D. Faber werd in 1914 adjunctdirecteur met een jaarsalaris van f 800,-. In 1909 daalde het gasverbruik omdat vele huishoudens op het elektriciteitsnet werden aangesloten. Onder leiding van Dirk Faber begonnen de besprekingen in 1926 met de gemeente, met het resultaat dat in 1927 de gemeente voor f 80.000,- de aandelen overnam, onder voorwaarde dat het gas van de Utrechtse gasfabriek betrokken werd. Burgemeester Eggink was tot zijn aftreden in maart 1939 president-commissaris van het gasbedrijf.

De eerste Maarssense electriciteitscentrale was gevestigd in het tuighuis van Huize 'Bolenstein', eigendom van de latere wethouder C.E. Wolff. In september 1898 richtte Wolff een verzoek aan het college van Maarssen om toestemming te verkrijgen voor het spannen van een tijdelijke geleiding vanaf 'Bolenstein' naar de dameskostschool in de Breedstraat, ongeveer tweehonderd meter verderop. Hij verkreeg de toestemming en een bovenaardse leiding werd gespannen met bevestigingspunten aan twee palen en een gevel. Omdat bovengrondse

electriciteitsdraden voor het college uit den boze waren kreeg Wolff slechts voor acht maanden toestemming.

Zodoende was in 1898 de eerste elektrische verlichting in Maarssen een feit. Later werd deze 'centrale' naar de Zandweg overgebracht en bezat Maarssen de eerste Nederlandse accumulatorfabriek, in de volksmond 'Lichtfabriek' genoemd. Geruime tijd daarna volgt de aansluiting van het Maarssense lichtnet op dat van de Provinciale Utrechtse Electriciteits Maatschappij en werd ernaar gestreefd de bovengrondse leidingen ondergronds te krijgen. Dit werd als 'een grote verbetering' beschouwd, omdat 'de palen en de vele draden nu verwijderd kunnen worden.' (39) In dit krantebericht wordt gesproken over de aanleg van de ondergrondse leiding aan de Heerengracht. Op 14 januari 1910 werd na lange beraadslagingen en de ervaring van een cholera-epidemie aan het einde van de vorige eeuw, bij besluit van de Maarssense raad toestemming verleend aan de maatschappij 'De Vechtstreek' voor de bouw van een waterleiding die de gemeenten Maarssen en Maarssenveen van drinkwater zou voorzien. Op 10 januari 1911 opende burgemeester Cambier van Nooten de watertoren die in 1976 werd gesloopt. Later, in de jaren dertig, komt het gemeentelijk waterleidingbedrijf pas goed in beeld wanneer directeur A.N. Vroege zich op de collegevergaderingen beklaagt over de wanbetalingen door werklozen.

Ook de woningstichting, 'Maarssen' genaamd, was een gemeentelijke aangelegenheid. De woningbouw werd minder bepaald door een groeiende bevolking dan wel door de komst van industrieën, waardoor de bouw van arbeiderswoningen een noodzaak werd. Soms werden er gehele straten gebouwd, zoals het geval was in 1922 met de Friezenstraat. Een jaar eerder had Twijnstra's Oliefabrieken, komende uit het Friese Akkrum, zich in Maarssen gevestigd. Voor de gehuwde arbeiders die met het bedrijf waren meegekomen werden 24 huizen gebouwd en op deze wijze ontstond er een Friese kolonie in Maarssen. Enkele van deze arbeiders komen we later tegen in de Maarssense afdeling van de SDAP en de

drankbestrijding.

Ook op het grondgebied van Maarsseveen werden huizen gebouwd; in de Kortelaan en Driehoekslaan. Deze grond kocht de gemeente van de heer Royaards, zoals ik reeds in het vorige hoofdstuk beschreef. In september 1930 volgde de aanbesteding van deze twaalf arbeiderswoningen, gebouwd in twee blokken. Gelet op de grondprijs van f 25.177,50 en de bouwprijs van f 30.000,- zou de weekhuur variëren tussen de f 4,- en f 4,50.

Burgemeester Eggink was voorzitter van het stichtingsbestuur waarin ook het SDAP gemeenteraadslid Veldstra, het Protestants-Christelijk gemeenteraadslid Pars en notaris Vader zitting hadden.

De twee grootste gemeentelijke voorzieningen waren het openbaar onderwijs en het burgelijk armbestuur. In mei 1925 vond er een reorganisatie plaats van het openbaar onderwijs waardoor de ULO-school ontstond. Wanneer het aan de plaatselijke SDAP had gelegen zou de gemeente er ook de zorg voor een openbare bewaarschool bijgekregen hebben. Bij dit SDAP verzoek was een adhesiebetuiging (41) met een vijftigtal handtekeningen van plaatsgenoten. Het gemeentebestuur echter vond geen basis aanwezig voor de stichting van een openbare bewaarschool omdat de situatie waarin werkende vrouwen hun kinderen 'in bewaring' moesten geven, niet meer actueel was. Zo bleven er dus een openbare lagere en een ULO-school over. Op 1 januari 1930 zaten er 255 leerlingen verspreid over zeven klassen op de lagere school en op de ULO-school 22 leerlingen in drie klassen.

Het burgelijk armbestuur was een instelling die in de jaren dertig het grootste deel van de financiën opslokte en een probleem werd voor een sluitende gemeentebegroting.

Waren de uitgaven in 1924 nog maar f 3700,-, in 1937 was dit reeds f 10.000,-.

Zowel het openbaar onderwijs als ook het burgelijk armbestuur zullen in de desbetreffende hoofdstukken nader bekeken worden.

2.2. HET GEMEENTEBESTUUR EN HET STEMGEDRAG VAN DE BEVOLKING BIJ DE VERKIEZINGEN VOOR DE PROVINCIALE STATEN EN TWEEDE KAMER

In de gemeenteraad van Maarssen hadden de confessionele partijen de overhand.

De AR en CHU traden gezamenlijk op; de RKSP en de Liberale Staatspartij 'De Vrijheidsbond' en in 1927 ook een zetel voor SDAP. Pas in 1939 kreeg de SDAP een wethouderspost, die tot die tijd steeds in handen was geweest van de RKSP en 'De Vrijheidsbond', met een onderbreking in de jaren 1935-1939 toen de AR/CHU, in de persoon van H. Pars, de wethouderspost vervulde in plaats van de RKPS.

De gemeenteraadsliden van de AR/CHU waren dezelfde als die in het bestuur zaten van de Christelijke School en de colleges van notabelen en kerkvoogden van de Nederlandse Hervormde Kerk in Maarssen. De 'Vrijheidsbond' was een partij waarin Maarsseense ondernemers vertegenwoordigd waren C.E. Wolff, vele jaren wethouder en de heren ir. W.C. van Kuyk en ir. J. Homan van der Heide, beiden directeur van de Kininefabriek.

In 1935 vormt J.J.J.M. Hoogendoorn, voordien raadslid namens de 'Vrijheidsbond', een eigen partij; de 'lijst-Hoogendoorn'.

De Staatkundig Gereformeerde Partij deed bij elke verkiezing voor de gemeenteraad verwoede pogingen om ook deel te nemen, maar het is er nooit van gekomen. In 1927 werd haar verkiezingslijst ongeldig verklaard omdat daarop te weinig handtekeningen van bevoegde kiezers voorkwamen. (42) In 1931 deed de SGP nogmaals een poging met de 'lijst-Van Dorp'. Het vermoeden dat er fraude was gepleegd was met de handtekeningen op de verkiezingslijst werd bevestigd door het onderzoek van gemeenteveldwachter Van Duinen. Een ondervraagde zegt: 'ik was eenige dagen geleden, het was in de maand april, met mijn paard bij den smid. Van Dorp die daar tegenover woont riep mij, ik ging naar hem toe, hij vroeg mij het volgende: 'mag ik jouw naam ook zetten op de lijst voor de gemeenteraadsverkiezingen

van Maarssen, op de lijst van de Staatskundig Gereformeerde Partij, ik heb vijftientig handtekeningen nodig'; ik zeide tenslotte: 'zet mij er maar op.' (43)

Van Dorp zelf zette de handtekening achter de naam van betrokkene. De achterban van de SGP bleek te berusten op fictieve handtekeningen van mensen die vrijblijvend te kennen hadden gegeven wel op de lijst te willen staan. De SGP was een stroming in de Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs in Maarssen die wij in hoofdstuk 1 ook al tegenkwamen als opposanten van kermis, draaimolens en koninkinnedag en in hun brieven hamerden op de beginselen 'nedergelegd in de Hl. Schrif, het eenige richtsnoer voor ons gelooven en handelen.' (44)

De gemeentepolitiek was meer gebonden

aan personen dan aan principiële partijbeginselen. Een illustratief voorbeeld van deze situatie is uit 1911 toen in de RKSP de vacature-Switzer ontstond. Ariëns vond dat er van 'een Roomsche vacature zonder meer' geen sprake kon zijn, want 'een gemeenteraadslid moet voor alles bekwaam zijn.' (45) De vacature werd aangeboden aan mr. W.H. Köhler (AR/CHU) omdat er geen geschikte kandidaat binnen eigen gelederen te vinden was.

De stemverhoudingen binnen de gemeente Maarssen zijn visueel gemaakt in onderstaand overzicht van de gemeenteraadsverkiezingen en de samenstelling van de gemeenteraad in 1927, 1931, 1935, 1939. Aanvankelijk nog zeven zetels, kreeg de gemeenteraad later elf zetels.

	1927	1931	1935	1939
Totaal aantal geldige stemmen:		1352	1541	1913
Protestants-Christelijke Partijen AR/CHU	A. Verwey Mr. W.H. Köhler E. Pars	Ir. C.W.E. van Voorst van Beest: (130) E. Pars (177) P. Baldée (5) 344	Ir. C.W.E. van Voorst van Beest (161) E. Pars (133) 361	J. Nagel P. Berkhof Ir. C.W.E. van Voorst van Beest 524
Rooms-Katholieke Staatspartij	J.G. Suring B.J. Lenssinck	J.G. Suring (357) E.J. Lenssinck (15) P.G.F. Reitz (5) 392	J. Peek (262) G.K. Broere (10) B.Th. Hendriks (81) 404	G.W. Miltenburg J. Peek G.W. Broere 505
Sociaal-Democratische Arbeiderspartij	G. van Eembergen	G. van Eembergen (225) P. Veldstra (38) 279	G. van Eembergen (243) P. Veldstra (34) 293	G. van Eembergen F. Veldstra 362
Liberaal-Christelijke Partij 'De Vrijheidsbond'	C.E. Wolff	C.E. Wolff (25) J. Hoogendoorn (40) J.G. Koen (9) vanaf 17-8-1931 Th.S. van Linge (33) 377	C.E. Wolff (157) Th.S. van Linge (24) 225	J. van Rossum Ir. J. Homan van der Heide 350
Lijst Hoogendoorn (afsplitsing van de 'Vrijheidsbond')			J. Hoogendoorn (214) C. Floor (31) 258	J. Hoogendoorn 172

Bron: Archief van de gemeente Maarssen en het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1. De cijfers over het jaar 1939 zijn niet gecontroleerde cijfers.
2. De getallen tussen haakjes achter de naam zijn het aantal op deze persoon uitgebrachte stemmen.
3. Cursieve aantallen: de op deze partij totaal uitgebrachte stemmen.
4. Cursieve namen: de wethoudersposten.

Dezelfde verhoudingen binnen de gemeenteraad weerspiegelen zich in de verkiezingen voor de provinciale staten van Utrecht waarbij ik in het overzicht ook Maarsseveen betrokken heb. Ook hier weer de meeste stemmen naar AR/CHU, 'Vrijheidsbond', RKSP en SDAP. In 1935 geven 106 Maarssense burgers hun stem aan de Nationaal Socialistische Beweging en 47 in 1939, waarover later meer.

Het aantal uitgebrachte stemmen tijdens de verkiezingen voor de Provinciale Staten van Utrecht in de gemeenten Maarssen en Maarsseveen.

Totaal aantal geldige stemmen:	1931		1935		1939	
	Maarssen-Maarsseveen		Maarssen-Maarsseveen		Maarssen-Maarsseveen	
	1477	769	1625	876	1944	981
Ant. Rev. Partij	242	109	248	147	373	187
Christ. Dem. Unie.	-	-	5	3	10	6
Christ. Hist. Unie	203	282	240	252	330	305
Comm. Partij	1	4	6	-	10	1
Holland						
Herv. Geref. Staatspartij	9	-	-	-	-	-
Lib. St. partij	134	36	91	20	110	37
'Vrijheidsbond'						
Nat. Boeren-, Tuinders en Middenstandspartij	-	-	31	16	-	-
Rev. Soc. Arb. Partij	-	-	1	3	-	3
R.K. Staatspartij	423	163	457	167	545	200
R.K. Volkspartij	-	-	-	-	-	-
Soc. Dem. Arb. Partij	287	83	313	121	389	148
Staatk. Geref. Partij	87	43	81	40	76	32
Verbond voor Nat. Herstel	-	-	-	-	-	-
Vrijz. Dem. Bond	50	24	34	8	54	18
Nat. Soc. Beweging	-	-	106	97	47	44
Plattelandersbond	29	15	-	-	-	-
Kath. Dem. Partij	-	-	12	2	-	-

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Statistiek der gemeenten: Statistisch overzicht, inhoudende gegevens omtrent de verkiezing voor de provinciale staten en gemeenteraden.

Ook bij de verkiezingen voor de tweede kamer der Staten-Generaal in 1933 en 1937 zien wij deze verhoudingen terugkomen.

Het aantal uitgebrachte stemmen tijdens de verkiezingen voor de tweede kamer der Staten-Generaal in de gemeenten Maarssen en Maarsseveen.

Totaal aantal geldige stemmen:	1933		1937	
	Maarssen-Maarsseveen	1632	Maarsseveen	966
Ant. Rev. Partij	273	128	444	213
Christ. Dem. Unie	10	7	6	8
Christ. Hist. Unie	215	247	198	248
Comm. Partij	10	3	5	1
Holland				
Herv. Geref. St. Partij	5	7	-	-
Lib. St. Partij	107	24	83	22
'Vrijheidsbond'				
Nat. Boeren-, Tuinders- en Middenstandspartij	38	38	-	-
Rev. Soc. Arb. Partij	2	-	-	-
R.K. Staatspartij	446	158	541	174
R.K. Volkspartij	7	3	-	-
Soc. Dem. Arb. Partij	322	133	375	155
St. kundig Geref. Partij	90	63	68	37
Verbond van Nat. Herstel	6	3	-	-
Vrijz. Dem. Bond	70	23	73	29
Nat. Soc. Beweging	-	-	54	55
Overige partijen	31	16	37	24

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Statistiek der gemeenten: Statistiek overzicht, inhoudende gegevens omtrent: de verkiezing voor de tweede kamer der staten-generaal.

De economisch slechte tijd bracht grote ontevredenheid, ook in de politiek. Dit gevoel uitte zich in het stemgedrag bij de verkiezingen voor de provinciale staten en de tweede kamer. Van gemeentezijde echter werkte men niet mee zoals blijkt bij de afwijzing door het college (46) van het verzoek van de NSB-groepsleider om van gemeentewege een propagandabord te plaatsen voor de kamerverkiezingen van 1937.

Toen Mussert op 2 september 1935 uit Indië terugkwam, reed hij na aankomst op Schiphol per auto naar Utrecht en deed de dorpen aan die langs deze route liggen. In Maarssen werd hij enthousiast ontvangen.

Het NSB Weekblad 'Volk en Vaderland' besteedde extra aandacht aan het onthaal dat

Mussert in Maarssen te wachten stond onder de kop: 'Mussert terug, door duizenden op Schiphol verwelkomd: Het veldboekje uit Maarssen.' (47) 'In den tuin van een hotel bij Maarssen stonden honderden leden van den kring Vechtstreek rondom den kringstandaard opgesteld. Een donderend 'houzee' steeg op toen Mussert den auto verliet, om zijn kameraden te begroeten. Een klein arbeidersmeisje bood den leider een bosje bloemen aan, waarna nog vele anderen haar voorbeeld volgden. Tevens werd den algemeen leider een zwart-rooden buidel vol geldstukken overhandigd: het was de opbrengst van het S. en V. Fonds, ingezameld door den kring Vechtstreek, gedurende de zeven weken, dat Mussert afwezig was. In Utrecht aangekomen hield hij nog steeds het

bosje bloemen, dat het kleine meisje uit Maarssen voor hem had geplukt.'

De verhoudingen binnen de gemeenteraad waren overzichtelijk en zaken waarover de raadsleden zich dienden uit te spreken ongecompliceerd. Men kwam elkaar vaak tegen in andere bestuurssamenstellingen en de gemeenteraad was er één van. De politieke verhoudingen lagen vast en een loopbaan van 40 jaren als gemeenteraadslid of een kwart eeuw de functie van wethouder vervullen zijn daar uitingen van.

Desondanks was er ook wel eens kritiek te beluisteren zoals de SDAP'er Van Eembergen liet horen over het voorstel van het college om een gravure te kopen van HKH prinses Juliana voor de raadszaal. Van Eembergen vroeg naar de reden van dit voorstel, omdat hij van mening is dat het kopen van een gravure van een jonge dame, die niet kan bogen op enige staat van dienst, overbodig is. Suring werpt tegen dat HKH prinses Juliana thans meerderjarig is en lid van ons vorstenhuis, daarbij tevens vermoedelijk troonopvolgster. Van Eembergen bleef tegen. De zes andere raadsleden stemden met het voorstel in. (48)

Dergelijke geluiden kwam ik zelden tegen bij de bestudering van de notulen van de vergaderingen der gemeenteraad. Wel veelvuldige discussies, door de protestants-christelijke raadsleden ingebracht, over de kwade gevolgen van het volksvermaak, zoals kermis.

Vaker waren geluiden van dankbaarheid te horen, waarbij ik hieronder een citaat ter illustratie geef.

'De voorzitter spreekt een woord van dank tot wethouder Wolff, die aan de gemeente twee sierlijke lantaarns heeft aangeboden voor den ingang van het gemeentehuis. Reeds meer dan een kwart eeuw heeft de heer Wolff zitting in den raad en dit bewijst wel de grote waardering die de gemeente heeft voor het beleid van den wethouder en de bijzondere band tussen hem en de gemeente als bestuurder dezer gemeente. Bij zijn jubileum ontving de wethouder van de bevolking een schitterende kroon, welke de heer Wolff weer aan de gemeente afstond voor de hal van het gemeentehuis. Ook de

verlichting in de raadszaal is een cadeau van de wethouder en thans weer deze twee sierlijke lantaarns.' (49)

Raadslid Hendriks, geroyeerd RKSP-afgevaardigde die desondanks in de raad bleef zitten en verklaarde dat hij zijn steun zou geven aan elk redelijk voorstel van welke partij ook, stelde vragen over de steunfraude van de heer Van W. en betoogde dat door de uitsluiting van de steunregeling dit gezin nauwelijks te eten had. De notulen van de collegevergadering spreken duidelijk taal want 'het bestuur van het burgerlijk Armbestuur is niet aan de raad of B & W en zelfs niet aan een raadslid (onderstreping in notulen) verantwoording schuldig.' (50)

De gemeenteraad vergaderde tot 1924 op de boven etage van de openbare school. Vanaf 1924, tot 1961, gebeurde dit in 'Huys ten Bosch.' De bouw van de dr. A.R. van Lingebrug, door de burgemeester gezien als vervolg op het in gebruik nemen van het nieuwe gemeentehuis, zorgde voor een korte verbinding.

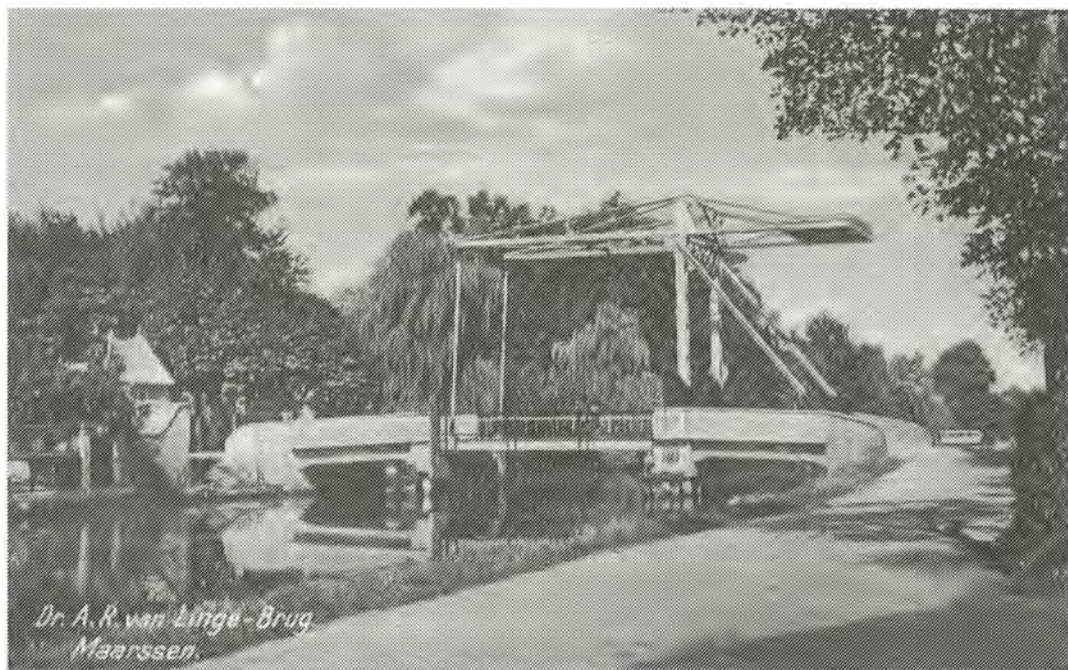
'Huys ten Bosch' was eigendom geweest van de familie Van Vloten, pachter van de Bethunepolder, en later van C.E. Wolff. De kosten van f 5.000,- voor de aanleg van het gemeenteplantsoen was aanleiding voor de raadsleden Pars en Van Eembergen om hun ongenoegens uit te spreken over het feit dat er wel geld was voor uitsluitend verfraaiing terwijl de bestrating van vele wegen in het dorp dringender aan verbetering toe waren. Wellicht een terecht bezwaar als men weet dat er voor de verbouw van het nieuwe gemeentehuis ook al geen geld was en dr. A.R. van Linge aanbod de gemeente een bedrag van f 16.130,- te lenen.

Toen het gemeentehuis in juli 1929 geopend werd was er niettemin aanleiding tot feest vieren en werd er op de Vecht vuurwerk afgestoken en een gondelvaart gehouden. (51)

2.3. NOTABELE BURGERIJ

2.3.1. Correspondentie

Door de aanwezigheid van Ariëns in Maarsen onstond er een periode waarin velerlei

*Dr. A. R. van Linge-Brug,
Maarssen.*

contacten onderhouden werden met vooraanstaande personen op politiek, kerkelijk en cultureel gebied. Bijvoorbeeld de brieven (52) van Arthur van Schendel waarin hij Ariëns vertelt over zijn nieuwste boek 'Een zwerver verdwaald', of de correspondentie met de schilder Jan Toorop, die het bekende portret van Ariëns maakte en ontwerper van bidprentjes was. In zijn brieven aan minister Ruys de Beerenbrouck die hij in een telegram 'hartelijk geluk met de schitterende uitspraak van het Nederlandsche Volk' (53) wenste, bracht hij wel een of andere relatie onder diens aandacht. De 'Hooggeachte en Waarde Jonker', zoals de aanhef van Ariëns' brieven aan Ruys de Beerenbrouck luidde, kreeg brieven met daarin aanbevelingen voor burgemeestersposten. Opvallend is de nonchalance omdat Ariëns de naam van de sollicitant wel kende maar niet meer, of niet geheel zeker, de naam van de gemeente en hij lost dit op door te schrijven 'ik geloof de gemeente Maartensdijk'. (54) Soms weet hij ook de functie niet meer waarnaar betrokke ne solliciteerde. Jos van de Griendt, broer van de directeur van 'Spaarnestad' in Haar-

lem en schoonzoon van Ariëns' vriend Bruggeman, solliciteert volgens Ariëns naar de functie van 'directeur, onderdirecteur of boekhouder aan de Landsdrukkerij.' (55)

Ook ging er weleens een verzoek om uitstel van opkomst in militaire dienst naar Den Haag. In zulke gevallen schreef Ariëns aan het Maarssense parlamentslid, J.G. Suring, die hij van dichtbij had meegemaakt als schoolhoofd van de R.K. Jongensschool, waar Ariëns godsdienstles verzorgde.

Ariëns ontving ook brieven en ansichten van dorpsgenoten die op reis waren. Van mr. W.H. Köhler, een dorpsgenoot die in de Maarssense gemeenschap de meeste bestuursfuncties bekleedde, ontving Ariëns ansichten uit Italië en Frankrijk - 'Maarssen, après l'Utrecht.' (56)

2.3.2. De notabele dorpsgenoot, zijn invloed en functies

Een invloedrijke dorpsgenoot in de nabijheid werkt uitnodigend. De heer Wolff deed dan ook een beroep op de 'veel vermogende relatiën' van pastoor Ariëns.

C.E. Wolff, 25 juli 1919
Maarssen

Zeer Geachte Heer Ariëns

Naar aanleiding van het onderhoud hetwelk ik dezer dagen met U mocht houden en waarbij U zoo welwillend waart mij Uwe hulp toe te zeggen heb ik de eer U hierbij de noodige toelichting te verstrekken.

Het geldt het verkrijgen van een pas naar hier voor mijn zwager Dr. Med. Hermann Sommer en diens echtgenoot C.A. Sommer-Vornholt, deze laatste aan Mevr. Ariëns-Dumonceau wel bekend. Woonplaats: Johann Georgen Allee te Dresden.

Beiden zijn totaal uitgeput door onvoldoende voeding en hebben een verblijf van eenige weken alhier hard noodig om weder op krachten te komen. Het schijnt dat onzerzijds zeer veel bezwaren aan het afgeven van een dergelijken pas worden gesteld hoewel in deze natuurlijk van eenigerlei Bolsjewitische propaganda of finantieële bezwaren geen sprake is.

Mogelijk is het alleen maar de normale langzame afwikkeling van dergelijke zaken op de Haagsche Bureaux. Daar inmiddels de kostbare tijd verloopt, zoude ik het bijzonder op prijs stellen indien U door Uwe veel vermogende relaties in eenige bespoediging zoudt kunnen verkrijgen.

U bij voorbaat dankzeggende voor de te nemen moeite.

Met de meeste hoogachting,
C.E. Wolff (57)

De situatie waarover Wolff aan Ariëns schrijft ontstond door de revolutionaire woelingen en het uitroepen van arbeiders- en soldatenraden in het Duitse Rijk na de Eerste Wereldoorlog. Ook in Nederland leek de tijd voor de revolutie aangebroken, volgens Troelstra.

In november 1918 riep de regering het Nederlandse volk op tot verhoogde waak-

zaamheid en in deze situatie werkten wethouder Wolff en pastoor eendrachtig samen om aan deze oproep van de regering gestalte te geven.

De 15den November 1918 des avonds te 8 uur werd in Hotel de Harmonie de belegde openbare vergadering gehouden, waar het op ruime schaal verspreide manifest zou worden toegelicht en gelegenheid zou worden gegeven zich voor de burgerwacht op te geven. De buitengewoon druk bezochte vergadering werd te 8 uur door de heer Wolff geopend met een korte rede, waarin uiteen gezet werd, welke de bedoeling is geweest bij het vormen van een Burgerwacht. Daarna hield de heer Dr. Alph. Ariëns, Pastoor te Maarssen, een geestdriftige rede, waarin hij in gloedvolle bewoordingen uiteenzette alle ingezetenen op te wekken zich achter de Regeering te scharen, en zich teweere te stellen bij iedere poging, welke misschien van Revolutionaire zijde zal worden gedaan, om, met ter zijde stelling van de wettige regeering en orde en regel ten spijt, zich van de macht meester te maken. Vervolgens werd gelegenheid gegeven zich voor de burgerwacht aan te melden. 203 personen hebben zich gemeld. (58)

Burgemeester Eggink geeft met een opmerking in de gemeenteraad naar aanleiding van de verlaging van de steunverlening aan werklozen een bepaalde mentaliteit weer. Er moest volgens hem een prikkel aanwezig zijn die zo sterk moet zijn 'opdat de werkloze erop uitgaat, om werk te zoeken.' (59) De SDAP-afgevaardigde wil de steunregeling gaarne verhoogd zien van f 9,- naar f 12,-.

Als in december 1931 een crisiscomité wordt opgericht op initiatief van de burgemeester dan komen we daar weer dezelfde namen tegen van diegenen die ook zitting hebben in de besturen van Maarssense organisaties. (60)

Ook weer dezelfde personen in de liefdadigheidsverenigingen. In Maarssen komen we de volgende tegen: 'De Vereniging tot

verstrekking van versterkende middelen aan on- en minvermogene zieken in Maarssen.' Presidente was mevrouw Westermann-Smithuysen en mej. C.J. Köhler penningmeesteresse; 'Vereniging Maatschappelijk Hulpbetoon', onder voorzitterschap van mevrouw A. Eggink-Overweg en mevrouw Van Kuyk-van West als secretaresse, de echtgenote van één der directeurs van de Kininefabriek; de 'Commissie voor buitengewone bedeling', welke commissie haar liefdadigheid bedreef op oudejaarsdag met giften van dorpsgenoten aan gezinnen die door de burgemeester werden aangewezen; de 'Commissie tot uitreiking van kledingstukken aan behoeftige kraamvrouwen', onder voorzitterschap van mej. M. van Voorst van Beest. Daarna waren nog drie kerken actief op het gebied der liefdadigheid.

In het burgerlijk armbestuur komen we de dames C.J. Köhler en de notarisvrouw James-Sypkens tegen.

Wellicht komen we met een opsomming - zie noot 5 in de bijlage - van de verenigingen, stichtingen en openbare lichamen, die in Maarssen voorkwamen, en een summier opsomming der bestuursleden wat meer in de richting van het antwoord op de vraag welke personen überhaupt beleid maakten in Maarssen. Opvallend is het veelvuldig voorkomen van de namen van mr. W.H. Köhler, ir. C.W.E. van Voorst van Beest en J.G. Suring.

Mr. Köhler, wellicht de 'grootste' bestuurder, was geboren op 16 december 1876 en overleed op 2 juli 1931. Hij was wethouder in het jaar 1914-15 en nogmaals van 1919 tot 1923. Hij bewoonde Huize 'Villa Nova' in Maarssen.

Ir. Van Voorst van Beest stierf op 12 juni 1964 op 81-jarige leeftijd. Hij zat ruim 30 jaar in het bestuur van de vereniging 'Het Groene Kruis'. Hij was jarenlang gemeenteraadslid en werd in 1938 loco-burgemeester toen zowel wethouder Wolff als burgemeester Eggink ziek waren. Hij werd in juni 1939 tot voorzitter benoemd van het waterschap 'Maarssenbroek'. Hij trouwde in 1938 met mej. C. James, de dochter van de notaris. Hij bewoonde vanaf 1910 Huize 'Herteveld'.

J.G. Suring was een voorman in de RK drankbestrijding zowel op plaatselijk alsook op landelijk niveau. Hij was tot 1921 hoofd van de RK Jongensschool. Was gemeenteraadslid en lid van provinciale staten van Utrecht voor de RKSP. Jarenlang was hij lid van de tweede kamer en hij was binnen de RSKP één van de tien 'dissidenten' die tegen de 'Vlootwet van 1923' stemden.

Hoewel de naam van C.E. Wolff niet in noot 5 van de bijlage voorkomt, bepaalde hij veertig jaar lang, hoofdzakelijk als wethouder namens de 'Vrijheidsbond' het gezicht van het gemeentebeleid. Wolff stierf op 1 april 1939. Zoals we reeds zagen was hij een pionier op het gebied van de electriciteit en bezat hij de eerste Nederlandse accumulatorenfabriek; hij was exploitant van de eerste Maarssense busonderneming.

Ook de dames, zoals we zagen bij de liefdadigheidsinstellingen, lieten zich niet ongenoemd. Op initiatief van mevrouw James-Sypkens werd in 1928 de Christelijke Vrouwenvereniging opgericht die betrokken was bij diverse collecten die gehouden werden voor het Uniehuis van dronkzuchtige vrouwen. Toen in oktober 1931 het meisjeshuis van het Leger des Heils 25 jaar bestond, was zij het die de feestelijke vergadering toesprak. Zij vertelde 'hoe het wrede lot kinderen uit hun ouderlijk nest had geworpen, maar hoe de groote vogel 'Heilsleger' geheeten met sterke maar tedere klauwen die uitgevallen vogeltjes had neergelegd. De aanhankelijkheid van de kinderen, de dankbaarheid der uitgevlogen vogeltjes spreken boekdelen. De directrice van het huis vertelde nog met tederheid over het Jodenjongetje dat zij met zorg omringd hadden.' (61)

Hoewel bepaalde personen niet voorkomen als bestuurders speelden ze niettemin een belangrijke rol mee. Eén van hen is ir. A.R. van Linge, één der directeurs van de Kininefabriek, die waarschijnlijk de meest kapitaalkrachtige burger van Maarssen was. Hij bezat de grond waarop de N.V. Plaatwerkerij en Verzinkerij v/h Bammens haar bedrijf bouwde en was president-commissaris van genoemd bedrijf. Ook was hij de grootste werkgever in het Maarssense be-

drijfsleven.

Zoals we reeds zagen, liet hij voor f 25.000,— de tweede Vechtbrug bouwen die zijn naam kreeg en leende hij de gemeente Maarssen af en toe geld.

Dat de eigenaren van de Kininefabriek in de Maarssense gemeentepolitiek 'n woordje wilden meespreken, blijkt uit de deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen. Op de lijst van de 'Vrijheidsbond' stonden de namen van de twee andere directeurs van het bedrijf, namelijk ir. W.C. van Kuyk en ir. J. Homan van der Heide. Laatstgenoemde kwam in 1939 in de gemeenteraad.

De notabele dorpsgenoten gaven vaak hun namen aan plaatselijke comité's om de andere dorpsgenoten ervan te overtuigen dat een bepaalde actie serieus moest worden genomen. Op de tiende augustus 1925 richtte een hevige storm enorme schade aan in de Achterhoek en Zeeland. Vooral Borculo had ernstig te lijden gehad. Op de dertiende ontving de burgemeester een brief van de plaatselijke afdeling der SDAP met de vraag of er reeds initiatieven voor een steunactie genomen waren. Zo niet, dan wilde de SDAP dit initiatief wel nemen, dan wel haar medewerking verlenen. In ieder geval werd volledige steun aangeboden. (62)

De burgemeester had nauwelijks de tijd op deze brief te antwoorden want twee dagen later informeerde mr. H.Th.S. Jacob, commissaris der Koningin in Utrecht, bij alle burgemeesters in de provincie of er reeds op plaatselijk niveau steuncomité's gevormd waren. Op landelijk niveau coördineerde een nationaal steuncomité voor de inzamelingsacties. Snel kwam er een 'Plaatselijk Steuncomité voor de stormramp van 10 augustus 1925' en deed in een huis-aan-huis pamflet een beroep op het zich 'zoon en dochter voelen van één Volk en van één Volksgemeenschap.' (63) Het plaatselijk steuncomité bestond uit de personen die in noot 6 van de bijlage zijn opgesomd.

Op 1 juni 1927 woedde er een tweede storm in de Achterhoek. Ditmaal werd enorme schade aangericht in de gemeente Neede, Eibergen en Lichtenvoorde. Het huis-aan-huis pamflet van 10 augustus 1925 werd

aangepast en het 'Plaatselijk Comité voor de stormramp van 1 juni 1927' trad in functie. De totale opbrengst in Maarssen was f 834,52 1/2.

Noten bij deel 2:

'De gemeentelijke overheid, haar ambtenaren en de notabele burgerij'

35. Archief Maarssen: notulen van de collegevergadering, d.d. 20 maart 1935.
36. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief van 26 juli 1934 aan de begrafenisondernemers.
37. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief van 11 oktober 1932.
38. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 9 okt. 1935, bericht dat de benodigde f 3000,- bij elkaar is.
39. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 23 maart 1932.
40. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 17 september 1930: er waren 18 inschrijvers.
41. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief van de plaatselijke SDAP aan de gemeenteraad, d.d. 27 november 1928.
42. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 20 april 1927.
43. Archief Maarssen: correspondentie-archief, rapport van gemeenteveldwachter J.W. van Duinen, d.d. 13 mei 1931.
44. Archief van de Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs in Maarssen, brief van 13 mei 1927.
45. 'Ieder zijn Recht', verkiezingscourant, uitgegeven door het bestuur der RK kiesvereniging 'Maarssen', woensdag 5 juli 1911.
46. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief d.d. 22 april 1937.
47. 'Volk en Vaderland', 7 september 1935, pagina 5 en 10.
48. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 18 janurai 1928.
49. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 16 februari 1927, over de gemeenteraadsvergadering van 15 februari 1927.
50. Archief Maarssen, notulen van de collegevergadering, d.d. 23 oktober 1935.
51. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 19 juli 1929.
52. Ariëns-archief, KDC-Nijmegen, brief van 9 december 1918.
53. Ariëns-archief, KDC-Nijmegen, telegram van 7 juli 1922, invo.no. 844.
54. Ariëns-archief, KDC-Nijmegen, brief van 14 februari 1924.
55. Ariëns-archief, KDC-Nijmegen, van 5 oktober 1922.
56. Ariëns-archief, KDC-Nijmegen, brieven van 29 januari en 14 april 1927.
57. Ariëns-archief, KDC-Nijmegen, brief van 25 juli 1919, inv.no. 603.
58. Ariëns-archief, KDC-Nijmegen, notulen van de vergadering van de Burgerwacht op 15 novem-

ber 1918.

59. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 6 januari 1932.
60. Zie bijlage, noot 4: samenstelling plaatselijk crisiscomité en subcommissie (Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 23 december 1931).
61. Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 30 oktober 1931.
62. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief d.d. 13 augustus 1925 van de plaatselijke afdeling der SDAP aan de burgemeester.
63. Archief Maarssen: correspondentie-archief, brief van 20 augustus 1925 aan de burgers van Maarssen en Maarsseveen.

BIJLAGE 1:

Noot 4:

De volgende personen hadden zitting in het plaatselijk crisis comité:

- Eggink, voorzitter.
- Van Voorst van Beest, secretaris-penningmeester.
- Th. van Dommelen, lid RK Armbestuur.
- Mevr. Eggink-Overweg, presidente van de Ver. Maatsch. Hulpbetoon.
- Ds. L. Holtrigter, predikant Chr. Geref. Kerk.
- Ir. J. Homan van der Heide, fabrikant.
- Ds. A. van der Kooy, predikant van de Ned. Herv. Kerk.
- Ir. W.C. van Kuyk, fabrikant.
- Th. Lammerding, regent van de Mariastichting.
- Ds. W. Okken, predikant Ned. Herv. Kerk in Tienhoven en Oud-Maarsseveen.
- Pastoor A.E. Rientjes, Mej. B.M. Royaards, Dhr. Schoenmaker.
- Mej. H.J. Schuring, commandante van het Leger des Heils.
- Ds. K. van der Veen, predikant Geref. Kerk.
- Dhr. K. Vendrik.
- Mevr. Westerman-Smitshuysen, presidente van de Ver. tot versterking van versterkende middelen aan on- en minvermogenen in Maarssen.
- Dhr. Veldstra, SDAP-afgevaardigde in de gemeenteraad van Maarssen.

Ook werd er een subcommissie gevormd die zou onderzoeken 'hoe aan den lediggang bij jeugdige werklozen' een eind gemaakt kon worden. Gedacht werd aan ontwikkeling en ontspanning. In deze subcommissie hadden zitting: ir. W.C. van Kuyk, ir. J. Homan van der Heide en de heer Veldstra. (Utrechtsch Nieuwsblad, d.d. 23 december 1931).

BIJLAGE 2:

Noot 5:

Overzicht van verenigingen, instellingen en stich-

tingen in Maarssen en hun bestuurssamenstelling

Vereniging voor Volkenbond en Vrede, afd. 'De Vechtstreek'

M.H. Eggink
H.J. Stevenhagen
D. Faber

Avondtekenschool

M.H. Eggink mr. W.H. Köhler
D. Faber
K. Broertjes
P. Veldstra
J. Eyma

Burgerwacht

mr. W.H. Köhler

Maarssens Drankweer Comité

mr. W.H. Köhler
J.G. Suring
P. Veldstra
H.A. Veldstra

Maatschappij 'Het Nut'

mr. W.H. Köhler

V.V.V.

J.G. Suring

Mariastichting

Th.J. Lammerding

Commissie van toezicht op het lager onderwijs

mr. W.H. Köhler
L.G. James
C.E. Wolff

Commissie tot wering van het schoolverzuim

mr. W.H. Köhler
T. Grootenboer
C. Jongerius
K. Wolthuis

Vereniging 'Het Groene Kruis'

K. Broertjes
E. de Jong
Th.J. Lammerding
H.J. Stevenhagen
Venker
C.W.E. van Voorst van Beest

College van notabelen van de Ned. Herv. Gemeente

L.G. James
mr. W.H. Köhler
C.W.E. van Voorst van Beest

Diaconie der Ned.Herv. Gemeente
Ds. A. van der Kooy

Diaconie der Geref. Gemeente
G. ter Wee

Volksbond tegen drankmisbruik
Mr. W.H. Köhler
Mej. van Voorst van Beest

Vereniging tot verstrekking van versterkende
middelen
Mevr. Westermann-Smitshuysen

RK Armbestuur
Th. van Dommelen
G.W. Miltenburg

Vereniging Maatschappelijk Hulpbetoon
Mevr. A. Eggink-Overweg
Mevr. Van Kuyk-van West

Burgerlijk Armbestuur
Mevr. James-Sypkens
Mej. C.J. Köhler
M.H. Eggink
H.J. Stevenhagen

Woningstichting
H. Pars
P. Veldstra
J. Vader
M.H. Eggink

Christelijke School
C. Berkhof
C. Floor
C. Versteeg
P. Baldée
Ds. L. Holtrigter
Mr. W.H. Köhler
Ds. A. van der Kooy
H. Pars
W. Timmer
Ds. K. van der Veen

Vereniging Koninginnedag
G. Eskes
Mr. W.H. Köhler
Th.J. Lammerding
J. Plomp
J. de Pijper
H.J. Stevenhagen

Vereniging voor vrouwenbelangen en gelijk
staatsburgerschap
Mevr. Westermann-Smitshuysen
Mevr. L. Plomp-Matthes

College van kerkvoogden van de Ned.Herv.
Gemeente
C. Berkhof
D. Floor
C. Floor
Mr. W.H. Köhler
J. de Pijper
C. Versteeg
J. Verwey
C.W.E. van Voorst van Beest

Opmerking:

De opsomming van de bestuursleden is niet volledig.
De personen hebben in de diverse besturen gezeten
in de periode 1925-1940 en de opsomming wil niet
zeggen dat zij gelijktijdig het bestuur van de
betreffende instelling e.d. vormden.

Noot 6:

Samenstelling van het Comité van 10 augustus 1925

H.M. Eggink, burgemeester
Ds. B. Alkema, Geref. predikant
Dr. A. Ariëns, pastoor
J. van Doorn, wethouder Maarsseveen
A.M. Hartog, arts
A.A. 't Hoen, arts
L. Huisman, bestuurslid
L.G. James, notaris
G.A. le Jolle, notaris
Mr. W.H. Köhler
B.J. Lenssinck, wethouder Maarssen
J.M. de Muinck-Keizer, werkgever
Ds. J. Riedel, Chr.Geref. predikant
Mr.dr. W.H.J. Royaards
Ds. M.J. Sanders, Herv. predikant
H. Schoenmaker Ezn, wethouder Maarsseveen
F.A.M. Smithuysen
H.J. Stevenhagen, gemeentesecretaris
J.G. Suring, lid tweede kamer
H. Tjebbes
A.M. Venker, arts
Ir. C.W.E. van Voorst van Beest
C.E. Wolff, wethouder Maarssen

De samenstelling van het Comité van 1 juni 1927 was
dezelfde als die van 10 augustus 1925, uitgezonderd
de vier cursieve namen. Daarvoor in de plaats
kwamen:

Ds. P. Jukkenekke, Geref. predikant
Dr. W.G.J. van Koeverden, pastoor
Ds. G. Benes, Herv. predikant

Ton Heus

DE KOLFBAAN EN DE OLIPHANT

Dit artikel is een vervolg van mijn artikel 'De kolfbaan te Maarssen' in ons tijdschrift van september 1988, waarin ik onder andere over de herberg gelegen aan de Kerkweg bij de N.H. Kerk, schreef.

Op de afbeelding komt het uithangbord duidelijk naar voren, waarop een olifant prijkt.

De herbergier had acht kinderen, die toch later ook de kost moesten verdienen. Nu volgt een vermoedelijk gegeven.

Het is niet onmogelijk dat een der kinderen in 1660 ook een herberg begon, want toen werd, net over de grens van Maarssen, in de gemeente Breukelen, het café De Olifant aangevangen.

De Reformatie ving te Maarssen in 1618 aan nadat ongeveer twintig jaar hierover was geredetwist; café de Olifant staat op de monumentenlijst 'anno 1660' genoteerd.

Het moet toen een gelegenheid zijn geweest alwaar men komende of gaande van Amsterdam-Utrecht van paarden kon verwisselen, een belangrijke pleisterplaats. Over dit tijdvak is weinig bekend. Het was er geen luxe, een herberg moest mensen herbergen, dus iemand opnemen, want de reiziger, die geen paard had moest het lopende redden. En dan, een ieder die zich verplaatste, kreeg wel een dorstige keel en een lege maag. Thee en koffie waren in vroeger eeuwen artikelen voor de welgestelden, die zelfs aan 'Theecultuur' deden, vandaar al die fraaie theehuisjes langs de Vecht en omstreken.

Water uit de kraan, zoals wij dat kennen, was er niet. Dus een goed glas bier of melk en een stevige maaltijd was het enige plus onderdak.

In de gewone beschrijvingen bijvoorbeeld van de schrijver Craandijk, Utrecht en omstreken, wandelingen rondom Utrecht, komt geen vermelding van de Olifant voor. De koopbrieven of transporten laten zien dat in 1754 'seekere drie en een halve mergen soo boomgaard als weyland met bepotinge en beplantinge daarop staande gelegen tot Breukelen Proostdijde aan de Westzijde van den Dijk streckende tot aan den Rijn (Haar-

rijn) toe' behoorden aan het kapittel van den Kercke van St. Pieter te Utrecht. Na de dood van Anthony van Spierenburg aan Adrianus van Spierenburg in eeuwigen Erfpacht gegeven tegen een jaarlijkschen erfcanon van dertig caroly guldens van twintig stuivers 't stuk betalen de eene helfte op Martinidag in de winter, de andere helfte op Petri ad cathedram.

Op 2 december 1776 ging de erfpacht over op Aaltje van Spierenburg huisvrouw van Sijmen van Putten, vervolgens Geertruida van Putten en Gijsbert Weerde en ten slotte Gijsbert van Weerde en Adriana Maria van Velzen.

Momenteel is Willem de Heul eigenaar.

Het café omvatte in de vorige eeuw: een bierkelder, een schuur, erf, grond en een boomgaard in de omgeving van weibouwland, groot 3 1/2 morgen. Op één en ander rust een eeuwigdurende erfpacht. Bedoelde erfpacht ging in 1883 over op Geertruida van Putten en Gijsbert Weerde.

Een andere lezing is dat de Olifant echt een drukke uitspanning werd toen Napoleon in het begin van de vorige eeuw met zijn leger optrok vanuit Utrecht naar Amsterdam en de huidige straatweg werd aangelegd, dat wil zeggen, de eerste klinkerweg in de Nederlanden werd gerealiseerd, een enorm karwei in die tijd.

Nog een andere lezing verhaalt het plaatjesboek 'Langs de Utrechtse Vecht' van drs. Lucia Albers. Zij schrijft over de uitspanning de Olifant dat deze herberg genoemd is naar de brede 'Olifantenwagen' waarmee in de 19e eeuw het personenvervoer tussen

Amsterdam en Utrecht werd onderhouden. Het was een tocht van vijf uur over deze klinkerweg.

Over de Oliphant is in 1946 correspondentie geweest tussen wijlen pastoor mgr. A.E. Rientjes en de heer H. Uden Masman, beiden schrijvers van artikelen in het tijdschrift Nifterlake.

Genoemde heren beweren dat de boerderij 'Het Slijk' gelegen iets zuidelijker tegenover 'Oliphant' en daterend uit de Napoleontische periode, toen een grote belangrijke pleisterplaats en station was voor het omwisselen van equipagepaarden.

Door de vaart op Voor-Indië door de Engelsen en Nederlanders in de zeventiende eeuw was de olifant veel te zien in Europa. In 1635 was er één te Amsterdam te zien en nu bleek dit een wit exemplaar te zijn. Een heel bijzonder beest, 'witte' zijn namelijk 'heilige' dieren, althans volgens een bepaalde religie in India. En Rembrandt heeft dit vereeuwigd in een tekening, zo raak en zo scherp zoals alleen een genie dit kon.

J. van Veldhuizen

Literatuur:

Craandijk: Wandelingen rondom Utrecht.

E. Munnig Schmidt en A.J.A.M. Lisman: Plaatsen aan de Vecht en de Angstel.

Drs. Lucia Albers: Langs de Utrechtse Vecht.

Mgr. A.E. Rientjes en H. Uden Masman: correspondentie.

International Echo: A.E. Popham in the Listener London.

CAFE-RESTAURANT

**„GEESBERGE”
aan de Vecht**

MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 03465-61 435

AANNEMERSBEDRIJF

BRINKHOF

- * Nieuwbouw
- * Verbouw
- * Onderhoud
- * Renovatie

Machinekade 6
MAARSSSEN
Tel.: 03465-6 14 56

voor:
**HUIZEN, FLATS, BUNGALOWS
en BOERDERIJEN**

**de
vecht
streek**

voor:
ALLE SOORTEN VERZEKERINGEN

UW MAKELAAR ★

UW ASSURANTIE ADVISEUR ★

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 31, tel.: 03465-64 644
Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67 791

Zet de tijd even stil voor een bezoek aan Café Ome Klaas.

Aan de Vecht, in een historisch stukje Maarssen, ligt Café Ome Klaas. Een café met een traditie die terug gaat tot 1780. Daar kunnen de stamgasten van Ome Klaas u alles over vertellen. Onder het genot van een borrel of tijdens een partijtje biljart. Overdag en in de kleine uurtjes. In Café Ome Klaas kent gezelligheid geen tijd.

Misschien wilt u eens spelen op Nederland's oudste kegelbaan. Of heeft u iets te vieren met vrienden of familie? Ome Klaas maakt van uw partijtje een feestelijke avond. Met een Oud Hollandse maaltijd, barbecue of een koud buffet. Of wellicht heeft u zelf een smakelijke suggestie. Als u van te voren even belt, zorgen wij dat alles naar wens is.

Café Ome Klaas Al gezellig sinds 1780.

Langegracht 43, Maarssen. Tel. 03465-61409.